

memorii | jurnale

Paul Bede Johnson (născut în 1928 la Manchester) este un bine-cunoscut ziarist și istoric englez. A studiat la Stonyhurst College, apoi la Magdalen College (Oxford). S-a afirmat ca jurnalist în anii '50, la *The New Statesman*. În anii '70 a început să aibă concepții tot mai conservatoare; pe fundalul problemelor economiei britanice, s-a opus mișcării sindicale. Susținător al lui Margaret Thatcher, a devenit unul dintre consilierii ei și i-a scris o serie de discursuri. Din 1981 până în 2009 a deținut o rubrică în *The Spectator*. S-a preocupat de problemele și evenimentele care indicau, în opinia sa, declinul general, de la educație la practicarea religiei și comportamentul social. A scris regulat în *The Daily Telegraph* și într-o serie de publicații americane (*The New York Times*, *The Wall Street Journal*, *Commentary*, *The National Review*). Johnson este un critic al modernității. Îi dezaprobă pe cei care folosesc teoria evoluționistă pentru a-și justifica ateismul sau pentru a-și promova experimentele biotehnologice. Catholic conservator, Johnson privește teologia eliberării ca pe o erezie și pledează pentru celibatul preoților, deși consideră că există motive întemeiate pentru hirotonirea femeilor. În anul 2006, Johnson a primit din partea președintelui George W. Bush The Presidential Medal of Freedom.

Bibliografie selectivă: *The Offshore Islanders: A History of the English People* (1972), *Elizabeth I: A Study in Power and Intellect* (1974), *The Life and Times of Edward III* (1974), *Pope John XXIII* (1975), *A History of Christianity* (1977), *Ireland: A Concise History from the Twelfth Century to the Present Day* (1981), *Pope John Paul II and the Catholic Restoration* (1982), *A History of the Modern World from 1917 to the 1980s* (1983; *O istorie a lumii moderne*, Humanitas, 2003; reed. 2005, 2014), *A History of the Jews* (1987; *O istorie a evreilor*, 2005; Humanitas, 2015), *Intellectuals* (1988; *Intelectualii*, Humanitas, 1999; reed. 2006, 2011, 2015), *To Hell with Picasso and Other Essays* (1996; *La naiba cu Picasso și alte eseuri*, Humanitas, 2012), *A History of the American People* (1997), *Napoleon* (2002), *The Vanished Landscape. A 1930s Childhood in the Potteries* (2004; *Peisajul dispărut. Anii copilăriei mele*, Humanitas, 2013); *Churchill* (2009; Humanitas, 2017), *Jesus: A Biography from a Believer* (2010; *Viața lui Isus povestită de un credincios*, Humanitas, 2012), *Socrates: A Man for Our Times* (2011; *Socrate. Un om pentru timpurile noastre*, Humanitas, 2013), *Darwin: Portrait of a Genius* (2012); *Mozart: A Life* (2013; *Mozart. O viață*, Humanitas, 2015), *Stalin* (2014; Humanitas, 2014).

PAUL JOHNSON

Churchill

Traducere din engleză și note
de Veronica Sidon

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Real

Paul Johnson

Churchill

Copyright © Paul Johnson, 2009

All rights reserved including the right of reproduction in whole, or in part in any form.

Published by arrangement with Viking, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin. Random House LLC.

© HUMANITAS, 2017, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Johnson, Paul

Churchill / Paul Johnson; trad. Veronica Sicon. –

București: Humanitas, 2017

ISBN 978-973-50-5759-6

I. Sicon, Veronica (trad.)

929

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

*Această carte îi este dedicată
fiului meu celui mare, Daniel*

CAPITOLUL UNU

Tânărul înflăcărat

Dintre toate personajele mărețe ale secolului XX, bune sau rele, Winston Churchill a fost personalitatea cea mai valoroasă pentru umanitate și, totodată, cea mai seducătoare. E o încântare să scrii despre viața lui și să citești despre ea. Nici o altă viață nu e presărată cu mai multe învățăminte, mai ales pentru tineri: cum să folosești în favoarea ta moștenirea unei copilării nefericite; cum să profiți cu entuziasm de toate situațiile prielnice: fizice, morale și intelectuale; cum să ai un curaj nebun, să-ți cultivi succesul și să nu te lași impresionat de inevitabilele nereușite; și cum să cultivi, în timp ce dai curs ambiției nestăpânite, însuflețit de vitalitate și pasiune, valori precum prietenia, generozitatea, compasiunea și decența.

Nimeni altcineva nu a făcut mai mult decât el pentru menținerea libertății, democrației și a valorilor pe care le prețuim atât în lumea occidentală. Nimeni nu a fost o sursă de spectacol pentru public mai importantă decât el prin suferințele și coborâșurile impresionante, oratoria magnifică, scrierile și vorbele pline de forță, izbucnirile de furie și strălucirea spiritului. A ocupat un loc remarcabil pe scena publică a țării sale și a întregului mapamond timp de

peste șaizeci de ani, loc rămas gol după plecarea sa. Și nici nu a mai existat de atunci cineva care să îmbine atât de fericit o varietate impresionantă de roluri. Cum a reușit un om să facă atâtea lucruri, atâta vreme, atât de eficient? Pe când era tânăr politician, Churchill s-a pomenit, la o cină, șezând alături de Violet Asquith, fiica ministrului de finanțe de atunci. Ca răspuns la una din întrebările ei, i-a declarat solemn: „Suntem cu toții niște larve. Dar eu cred cu tărie că sunt o larvă de licurici.“ Cum de a scănteiat cu atâta pasiune? Vă propun să aflăm.

*

* *

Winston Leonard Spencer-Churchill s-a născut pe data de 30 noiembrie 1874. Părinții lui au fost lordul Randolph Churchill, mezinul celui de-al șaptelea duce de Marlborough, și Jennie, cea de-a doua dintre cele patru fiice ale lui Leonard Jerome, acționar al unor bănci din Chicago și New York. Nașterea a fost programată să aibă loc la Londra, într-un conac din Mayfair, pe care tânăra pereche îl închiriasse și unde totul era pregătit. Însă, în timpul unei vizite la Palatul Blenheim, reședința lordului Randolph, în urma unei căzături, Jennie l-a născut cu două luni mai devreme pe fiul ei, într-o încăpere de la parterul casei, pregătită în grabă. Astfel, chiar și nașterea avea să prevestească destinul ce-i fusese hărăzit, căci totul a fost neașteptat și grabnic, riscant și periculos, încărcat de dramatism. Durerile facerii au durat opt ore lungi și istovitoare, dar pruncul s-a dovedit și „foarte sănătos“, și „foarte frumușel“. Avea părul roșcat, de „culoarea unei crose de golf“, tenul deschis, rozalii și plămâni puternici. Winston

se lăuda mai târziu că, având pielea extrem de delicată, trebuia să poarte mereu ceva de mătase pe piele. Pretindea că n-a avut în viața lui o pijama și nici n-a purtat vreodată așa ceva. Asemenea mamei lui, era dinamic, nestăpânit – și deci predispus la accidente –, însă bolile trupului nu l-au deranjat aproape deloc în lunga sa viață. Cu toate că la bătrânețe a surzit, în afară de o ușoară sâsâială (aproape imperceptibilă în înregistrări) alt neajuns fizic nu a avut. Acesta a fost motivul pentru care și-a îngrijit dantura cu mare atenție. Era pacientul celui mai mare stomatolog al timpurilor sale, Sir Wilfred Fish, cel care i-a conceput proteza realizată apoi de remarcabilul tehnician Derek Cudlipp (păstrată la Muzeul Colegiului Regal al Chirurgilor din Londra). A avut grijă de sănătatea sa angajând, de îndată ce și-a putut permite, un medic personal, pe Charles McMoran Wilson, căruia i-a acordat titlul de lord Moran (în timp ce Fish a fost făcut cavaler). Churchill mânca cu poftă, mai ales fripturi, calcan și stridii. Sorbea zilnic cantități impresionante de whisky sau coniac, mult diluate cu apă sau sifon. În pofida acestui obicei, după moarte s-a constatat că avea ficatul intact, ca de copilăș. Churchill era capabil de un extraordinar efort fizic și intelectual, intens și prelungit, adesea privându-se de somn. În schimb, știa la fel de bine să se relaxeze îndeletnicindu-se cu felurite ocupații agreabile și avea obiceiul de a trage câte un pui de somn atunci când îi permitea timpul. În afară de asta, dacă putea, își petrecea diminețile în pat, dând telefoane, dictând și primind vizite. În 1946, la șaptesprezece ani, am avut marele noroc de a-i putea adresa o întrebare: „Domnule Churchill, cărui fapt i se datorează succesul dumneavoastră în viață?” Mi-a răspuns fără să stea pe

gânduri: „Conservarea energiei. Nu sta niciodată în picioare dacă poți să te așezi și nu te așeza niciodată dacă poți să te întinzi.“ Apoi s-a urcat în limuzină.

Acest copil vioi și sănătos era primul născut din cei doi fii ai unor părinți de excepție. Tatăl, lordul Randolph Churchill (1849–1895), învățase la Eton și la colegiul Merton al Universității Oxford. Ca membru al Parlamentului, a reprezentat colegiul electoral din Woodstock, orașul în care se afla reședința familiei, Palatul Blenheim, timp de un deceniu, între 1874 și 1885, iar mai apoi districtul administrativ South Paddington din Londra, până la sfârșitul vieții. Existența lui politică meteorică a fost agitată și marcată de dispute spectaculoase. Împreună cu câțiva colegi nemulțumiți a format un grup de opoziție împotriva majorității liberale (între 1880 și 1884), sprijinind ceea ce el numea „democrația conservatoare“. Întrebat însă ce înseamnă această mișcare, lordul a răspuns în mod neoficial că „în mare, e vorba de oportunism“. De asemenea, prin sloganul incendiar „Ulster se va zbate, Ulster va avea dreptate“¹ și-a manifestat opoziția față de politica lui Gladstone, care era în favoarea unui guvern irlandez autonom, ceea ce ar fi însemnat ca provincia protestantă Ulster să se supună unei majorități irlandeze exclusiv catolice.

Era un orator impresionant și, pe la mijlocul anilor optzeci ai secolului al XIX-lea, ajunsese unul dintre cei patru politicieni ale căror discursuri trebuiau reproduse integral de către corespondenții de presă ai Central News Agency,

---

1. În original: *Ulster will fight – and Ulster will be right.* (Toate notele de subsol aparțin traducătoarei.)

ceilați trei fiind Gladstone însuși, lordul Salisbury, liderul conservatorilor, și Joseph Chamberlain, un apărător radical al Imperiului. Anul 1885–1886 a marcat apogeul carierei lordului Randolph. La momentul acela era primul secretar de stat pentru India, iar apoi, timp de șase luni, a fost desemnat ministru de finanțe¹. Însă, pe când făcea primul său proiect de buget, între el și prim-ministru s-a declanșat o ceartă îngrozitoare în legătură cu modul de alocare a fondurilor. Salisbury a primit sprijinul celorlalți membri ai cabinetului, iar lordul Randolph a demisionat, pentru a-și da seama până la urmă că gestul său extrem se dovedise grotesc de inutil. Fusesse un caz de „câinii latră, caravana trece“. Nu și-a mai revenit niciodată în urma acestei erori tactice. Pe deasupra, a fost afectat de o boală misterioasă cu evoluție rapidă. S-a spus c-ar fi fost vorba de sifilis, deși unii credeau că era o degradare a stării mintale, moștenită pe linie maternă de la familia Londonderry. Cu timpul, discursurile sale au devenit incoerente, cu dese întreruperi, fiind penibile pentru public, până când, în 1895, moartea s-a milostivit și a tras cortina peste rămășițele unei cariere sfărâmate.

La moartea lui, Winston avea doar douăzeci de ani și urma să fie bântuit de sfârșitul funest al tatălui său până în momentul când, scriind o biografie splendidă în două volume unde lordul Randolph e prezentat ca unul dintre marile personaje tragice ale istoriei politice engleze, a reușit să exorcizeze demonii trecutului. Pentru fiu, faptul că tatăl îi fusese răpit mai întâi de cariera politică și apoi de boală

---

1. Echivalentul continental al britanicului *chancellor of the exchequer*, cancelar al trezoreriei.

reprezenta o sursă de nefericire în plus. Își amintea fiecare cuvânt rostit în cele câteva conversații personale pe care le avuseseră.

Bune sau rele, trăsăturile moștenite de Winston de la lordul Randolph sunt discutabile. Părerea mea este că nu prea existau asemănări. Într-adevăr, Winston preluase prea puțin de la familia Churchill, formată, în general, din personaje destul de anoste. După părerea regelui Carol II, care a fost un fin observator al naturii omenești, fondatorul amintitei familii, John, primul duce de Marlborough, ar fi rămas un nobil de țară anonim dacă n-ar fi fost impulsionat de către uimitoarea și ambițioasa lui soție, Sarah Jennings. Urmașii lor însă nu s-au distins prin nimic. Cinci dintre primii șapte duci ai familiei au căzut victime ale unei depresii patologice. E drept că și Winston se plângea de perioade repetate de deprimare, pe care le numea „câinele negru“. Însă ele erau provocate de eșecuri concrete și, la scurt timp, erau alungate printr-o activitate susținută. Nu o dată, în decursul carierei sale, extremismul și ideile împrumutate de la lordul Randolph s-au întors împotriva lui, existând chiar câteva ocazii în care Winston a sărit peste cal, suportând din plin consecințele. În general însă, a învățat din greșelile tatălui său și s-a ferit din calea dezastrului. Și nici n-a dat vreun semn de împușinare mentală, cum s-a întâmplat, încet-încet, în cazul părintelui său. În ciuda degradării fizice, Winston a rămas în deplinătatea facultăților mintale până aproape de vârsta de nouăzeci de ani.

Calitățile sale remarcabile au fost moștenite mai degrabă pe linie maternă: energia, înclinația către aventură, ambiția, inteligența complexă, sensibilitatea, curajul și

rezistența, precum și pasiunea extraordinară pentru viață și tot ceea ce reprezintă ea. Țelul lui de a deveni cel mai important politician din Westminster era proiecția masculină a dorinței arzătoare a mamei de a fi una dintre cele mai râvnite doamne din Mayfair. De altfel, ea și-a păstrat acest titlu mai bine de zece ani, nu atât datorită înfățișării sale strălucitoare, cât pentru că emana un farmec aproape diavolesc atunci când o priveai, când se mișca, vorbea, râdea sau dansa. Mai târziu a spus: „Nu mă voi obișnui niciodată să nu mai fiu cea mai frumoasă femeie din încăperea.” O amețea faptul că, intrând undeva, toți bărbații întorceau capul după ea. În plus, avea un stil foarte americanesc. Nu credea în existența barierelor de vreun fel, ci, dimpotrivă, socotea că totul e posibil și că, atunci când erai mânat de ambiție, tradiția, standardele și lucrurile făcute „cum se cuvine” nu mai contau. Îi plăcea la nebunie să riște la maximum și nu se lamenta – nu prea mult, în orice caz – dacă dădea greș. A transmis acest fel de-a fi primului ei născut (căci fratele mai mic al lui Winston, Jack, care a fost vioara a doua încă de când a apărut pe lume, semăna mai mult cu familia convențională a tatălui său). Și tot pe el l-a obișnuit să fie în centrul atenției. Pe la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului al XIX-lea, familia Churchill a fost trimisă în exil la Dublin după ce lordul Randolph, în nota sa obișnuită, s-a aliat cu fratele său mai mare într-un scandal amoros, contrariindu-l pe prințul de Wales. Ducele de Marlborough a trebuit ales în grabă vicerege al Irlandei, destinație către care a pornit și familia Churchill pentru a uimi curtea regală de la Dublin, până la potolirea furtunii. Printre primele amintiri ale lui Winston se numără cele cu bunicul său, devenit

vicerege, ținând discursuri pe tema războiului în curtea castelului, în fața unui public de vază. Winston nu și-a văzut prea mult părinții nici în perioada aceea și nici mai târziu. Figura centrală a copilăriei sale a fost doamna Elizabeth Ann Everest (1832–1895), doica sa, o femeie din Kent de origine modestă, care l-a iubit cu pasiune și pe care el o numea „Woomany“ sau „Woom“. Scrisorile doicii către el se păstrează ca o mărturie emoționantă a perioadei de atunci. Sentimentele ei erau împărtășite de Winston: în romanul său *Savrola*, unde există un întreg fragment care elogiază calitățile și loialitatea servitorilor familiei, doica ocupă o poziție importantă. Existența și dragostea ei au făcut ca perioada copilăriei lui Winston, care ar fi putut fi dezastruoasă cu efecte distrugătoare pentru el, să fie îndeajuns de fericită.

Relația lor a fost unul dintre cele mai bune episoade ale vieții lui Churchill. Recunoscând în el atât geniul, cât și natura iubitoare, femeia l-a încurajat și i-a oferit alinare sufletească pe tot parcursul anilor de școală, spre deosebire de mama lui, care n-ar fi putut sau n-ar fi știut s-o facă. Drept răspuns, Winston a prețuit-o ca pe cea mai apropiată confidentă, căreia îi împărtășea toate neliniștile. Socotea că părinții lui se purtaseră josnic descotorosindu-se de ea atunci când nu le-a mai fost de nici un folos, sortind-o unei vieți de sărăcie. Deși era încă la școală atunci, făcea tot ce-i stătea în puteri pentru a o sprijini și, mai târziu, când și-a putut permite, îi trimitea bani. I-a fost alături pe patul de moarte și a condus-o pe ultimul drum, alături de Jack. S-a ocupat să-i fie gravată și pusă o piatră funerară, angajând an de an un florar din apropiere să-i îngrijească mormântul.

Lecturi suplimentare

Biografia lui Winston Churchill este mai documentată decât a oricărei alte personalități a secolului XX. Asemeni lui Washington, Churchill a păstrat hârtii, fotografii, amintiri încă din tinerețea timpurie. Și alții au făcut la fel. După cum spune Kenneth W. Rendell, o autoritate în materie de autografe și olografe: „Atracția față de Churchill [a colecționarilor] nu e deloc o exagerare.“ Singurul cu care poate fi comparat este Napoleon. O arhivă Churchill uriașă există la Chartwell, altele la Colegiul Churchill, Cambridge, la British Museum, dar și în alte centre. Și apar mereu noi acte oficiale și frânturi de informații. Orice carte nouă despre Churchill pare desuetă încă dinainte ca autorul s-o fi terminat, darămite când o publică. Eu însumi am scris deja despre Churchill, cel mai recent într-un eseu intitulat *Eroii*, dar până și mica mea povestire de față conține elemente noi. Biografia oficială în opt volume, din care primele două sunt scrise de fiul său, Randolph, și restul de Martin Gilbert, reprezintă relatarea exemplară a vieții lui Churchill, îmbogățită cu un număr de alte volume de corespondență și documente. Întreaga lucrare este acum republicată, adăugită, corectată și reeditată de Hillsdale University Press. Gilbert a mai publicat și alte cărți valoroase despre Churchill. Există multe biografii, minore sau însemnate, și sute de alte cărți care tratează subiecte de specialitate. Cea mai bună biografie într-un singur volum pe care am citit-o este scrisă de Roy Jenkins. Acest volum de o mie de pagini e opera de maturitate a regretatului lord Jenkins – scrisă pe când

avea optzeci de ani —, iar energia și perseverența de care a dat dovadă, și care pot fi asemuite cu ale lui Churchill, sunt demne de laudă. Alte două cărți pe care le apreciez foarte mult sunt *Winston Churchill as I Knew Him* (*Winston Churchill așa cum l-am cunoscut*) de lady Violet Bonham Carter și *Winston Churchill: The Struggle for Survival* (*Lupta pentru supraviețuire*) de lordul Moran. Însă ambele conțin erori. Într-adevăr, toate cărțile despre Churchill depind extrem de mult de faptele și părerile din acest domeniu foarte competitiv. *Churchill by Himself: The Life, Times and Opinions of Winston Churchill in His Own Words* (*Churchill văzut de el însuși: viața, timpurile și părerile lui Winston Churchill în propriile sale cuvinte*), editată de Richard E. Langworth (Londra, 2008), îndreaptă multe greșeli făcute deseori în privința glumelor și maximele lui Churchill, deși există puncte cu care nu sunt întru totul de acord. Pe lângă Chartwell, camerele de la Palatul Whitehall, unde Churchill analiza strategiile de război, sunt acum deschise publicului. Există numeroase organizații și periodice care îi poartă numele, mai ales în Statele Unite ale Americii, și se fac vizite organizate în locurile legate de Churchill. Puțini dintre cei care l-au cunoscut îndeaproape mai sunt azi în viață, iar cei care l-au întâlnit, ca mine, dispar încet-încet. Cu toate acestea, se va scrie despre el și peste o mie de ani, într-atât de fascinantă este magia acestui om și a faptelor sale.

Cuprins

1. Tânărul înflăcărat	7
2. Politicianul liberal	25
3. Lecția înfrângerii	56
4. Succese și dezastre	88
5. Profetul nedescoperit	103
6. Putere absolută și frustrare	122
7. Amurg glorios	162
Epilog	181
<i>Lecturi suplimentare</i>	189